Ю. Г. Неустроєв,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки,
Одеська національна академія харчових технологій
ORCIDID: 0000-0002-1998-2564

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.7.62

СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ РЕГІОНІВ

Y. Neustroiev,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economic Theory
and Financial and Economic Security, Odessa National Academy of Food Technologies

STRATEGY OF ECONOMIC INTEGRATION OF REGIONS

У статті розглядаються питання стратегії економічної інтеграції деяких регіонів світу. Проблема вироблення стратегії регіональної інтеграції значно загострилася у зв'язку з суперечливими трендами, котрі реалізуються у сучасному глобалізованому світі. Світова економічна криза, спричинена серед іншого коронавірусною пандемією та глобальною перебудовою економічної системи, примушує задуматися про формування деталізованої концепції регіональної інтеграції. Досліджено актуальну наукову літературу, у якій серед іншого вказано, що створення нової стратегії регіональної інтеграції та її втілення є складним процесом, котрий повинен супроводжуватися систематичними змінами та підтримкою з боку влади. Крім цього, деякі експерти наголошують на тому, що виникла необхідність удосконалення інструментарію стратегічного планування як на національному, так і на місцевому рівнях. Проаналізовано досвід ЄС, Карибського регіону, Західної Африки. Розкрито практику регіональної інтеграції ЄС. У цій співдружності вжито серйозних заходів для покращення спроможності національних урядів здійснювати регіональне співробітництво, зокрема шляхом з'ясування управлінських повноважень урядових агентів.

Автор встановив, що успішна економічна інтеграція, заходи щодо підвищення конкурентоспроможності повинні розроблятися на різних організаційних рівнях, носити науковий характер. Регіональний рівень у процесі інтеграції є сполучною ланкою, конкурентні переваги якої будуть сприяти створенню умов підвищення ефективності діяльності господарюючих суб'єктів. Очевидно, підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки забезпечується збалансованістю дій господарюючих суб'єктів і державних органів влади щодо створення конкурентних переваг на основі наявних факторів виробництва (промисловий і людський потенціал, екологія та інфраструктура). Зроблено висновок, що нарощування можливостей використовувати детермінанти стимулювання виробництва (інвестиції, інновації, розвиток пов'язаних і підтримуючих галузей, адекватна аграрна політика) і здатності формувати умови для активізації виробництва відіграють велику роль у регіональній інтеграції.

The article considers the issues of economic integration strategy of some regions of the world. The problem of developing a regional integration strategy has become much more acute due to the contradictory trends that are taking place in today's globalized world. The global economic crisis, caused, among other things, by the coronavirus pandemic and the global restructuring of the economic system, makes us think about the formation of a detailed concept of regional integration. The current scientific literature has been studied, which, among other things, states that the creation of a new strategy for regional integration and its implementation is a complex process that must be accompanied by systematic changes and support from the authorities. In addition, some experts emphasize the need to improve strategic planning tools at both the national and local levels. The experience of the EU, the Caribbean, and West Africa is analyzed. The practice of EU regional integration is revealed. The union has taken significant steps to improve the capacity of national governments to cooperate regionally, in particular by clarifying the managerial powers of government agents.

The author established that successful economic integration, measures to increase competitiveness should be developed at different organizational levels, be of a scientific nature. The regional level in the process of integration is a link, the competitive advantages of which will help to create conditions for improving the efficiency of economic entities. Obviously, increasing the competitiveness of the regional economy is ensured by the balanced actions of economic entities and public authorities to create competitive advantages based on existing factors of production (industrial and human potential, environment and infrastructure). It is concluded that increasing the ability to use the determinants of stimulating production (investment, innovation, development of related and supporting industries, adequate agricultural policy) and the ability to create conditions for revitalization of production play a major role in regional integration. To implement the principles of regional integration and regional development, it is necessary to study the existing problems, to adequately assess the capabilities of a region. All this may be the subject of future scientific research.

Ключові слова: економічна безпека, регіональний розвиток, регіон, стратегічні пріоритети.
Key words: economic security, regional development, region, innovations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Фундаментальні процеси, що відбуваються у сучасному економічному житті як у нашій країні, так і світовому масштабі, примушують знову і знову звертатися до розгляду серйозних проблем регіональної економіки. Передусім це стосується загроз економічного розвитку регіонів та розробки гідної стратегії їх поступу. Очевидно, що економічні загрози, соціально-економічні кризи та питання стабільного розвитку завжди є актуальними проблемами економічної науки. У складних умовах її розвитку у нашій країні відбувається поступове збільшення інтересу до розробки теоретичних проблем, пов'язаних з питаннями економічної інтеграції регіонів.

На сучасному етапі актуальність проблем, присвячених дослідженню економічної інтеграції та стратегії розвитку регіонів, не викликає сумнівів, оскільки її вирішення уявляється одним з головних складових соціально-економічної політики уряду України. Складне економічне становище нашої держави та її регіонів настійно вимагає врахування світового досвіду економічної інтеграції, а також вироблення відповідних механізмів прийняття управлінських рішень на достатньому аналітичному рівні для проведення оперативного моніторингу за поточним станом мінливої економічної ситуації.

Ефективним інструментом збільшення економічної активності в Україні може стати підвищення ефективності економічної інтеграції регіонів, пошук їх місця у глобальній економіці світу. Очевидно, що для реалізації подібних задач потрібна участь органів державної влади усіх рівнів, органів місцевого самоврядування та регіонального бізнесу. Таким чином дослідження обраної теми є напроцуд актуальним та злободенним.

ОГЛЯД НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У різні роки дослідженню проблем регіональної економіки були присвячені роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних учених: А. Вебера, Т. Паландера, Г. Хортеллінга, В. Кристаллера, А. Льюша, А. Куклінські, Г. Річардсона, В. Павленко, М. Некрасова, А. Паламарчука, В. Якобчука, О. Маліновського, О. Ольшанської, А. Буряченко, Д. Стеченко, А. Федулова, В. Чужиков, З. Тітенко, О. Топчієва та ін. У західних країнах проблема економічної інтеграції привернула увагу багатьох дослідників. Серед них можна назвати А. Кейса, Р. Тімошуніне, Г. Андрусеака, М. Кахлера, Б. Бузана, Д. Болдіна, Б. Буотіна.

Теоретичні та деякі практичні аспекти економічної безпеки регіонів України дослідили Л. Абалкін, І. Бінько, В. Богомолів, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, О. Царенко. У вивчення компонентів регіональної еко-

номічної безпеки зробили внесок такі українські вчені: Р. Дацків, В. Косевцова, Ю. Макогон, С. Мочерний, С. Пирожков, В. Шлемко, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, Е. Лібанова, Г. Пастернак-Таранушенко, А. Сухоруков, В. Мартинюк, Ю. Лаврова та ін.

С. Біла висловила думку про те, що відсутність чіткого визначення стратегії пріоритетності розвитку регіонів у кризовий та посткризовий період, ірраціональне використання їх геополітичного положення, а також неспроможність скласти конкуренцію як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках призвела до нерівномірного розвитку регіонів нашої країни. Дослідниця запропонувала при визначенні напрямів та стратегічних пріоритетів розвитку регіонів орієнтуватися на потенціал внутрішнього ринку країни та використовувати зовнішнє співробітництво й співпрацю між регіонами як основний інструмент підвищення економічної активності, в також сприяти зростанню "дієвості договірного фінансування розвитку регіонів" [1, с. 3—4].

Дослідник модернізації регіонального розвитку О. Тіщенко дотримується думки, що сьогодні основними стратегічними пріоритетами політики регіонів України є: 1) встановлення єдності у соціально-гуманітарних та суспільно-політичних питаннях; 2) структурування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку як основи конкурентоспроможності регіонів; 3) оновлення інфраструктури регіонів; 4) міжрегіональна внутрішня та зовнішня взаємодія шляхом використання нових форм [2, с. 53]. О. Тіщенко зазначив, що "головною метою державної регіональної політики на сучасному етапі є інтеграція регіонів у єдиний духовний, гуманітарний, політичний та економічний простір при збереженні регіонального різноманіття" [2, с. 53].

Т. Гайдай та О. Нестренко вважають, що поступова інтеграція України до європейського економічного простору вимагає залучення регіонів до світової торгівлі товарами й послугами та приєднання до сучасних європейських цивілізаційних процесів. Для реалізації євроінтеграційної стратегії потрібно оновлювати структуру економічних відносин та запроваджувати відповідну інституційну систему. Інституційний контекст проведення євроінтеграційної стратегії України передбачає здійснення поступових "системних інституційних перетворень" [3, с. 45—46].

Оцінюючи ефективність механізмів реалізації стратегії регіонального розвитку М. Авраменко схиляється до того, що створення нової стратегії регіональної інтеграції та її втілення є досить складним процесом, котрий повинен супроводжуватися систематичними змінами та підтримкою з боку влади. Розбалансованість розвитку регіонів, на думку М. Авраменко, пов'язана з мінливим соціально-економічним становищем як всередині країни, так і за її межами [4, с. 2].

А. Бойко вважає, що розробка стратегії регіональної інтеграції допоможе подолати нерівномірний розвиток регіонів передусім у економічній та соціальній сферах, а також дозволить підвищити рівень довіри між владою, бізнесом та громадським суспільством. Проблема стратегічного планування розвитку регіонів України загострилася після реформи державного управління та помірної децентралізації. Виникла необхідність удосконалення інструментарію стратегічного планування як на національному, так і на місцевому рівнях [5, с. 19].

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — дослідити проблему розбудови та реалізації стратегії інтеграції регіонів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Спробуємо проаналізувати досвід інтеграції регіонів ЄС. Акцент у цій політичній та економічній співдружності вже давно робиться на засвоєнні уроків минулого. Цей процес призвів до потенційно позитивних нововведень. Ведення принципу прямого доступу регіонів до міжнародних ринків стало причиною зміни парадигми у регіональному співробітництві, а також у зовнішній підтримці регіональної консолідації. Це можна розцінювати як відхилення від принципу прямої підтримки регіональних організацій та стимулювання регіональної інтеграції національними стратегіями та програмами. Крім цього, ЄС вжив заходів для покращення спроможності національних урядів здійснювати регіональне співробітництво, зокрема шляхом з'ясування управлінських повноважень та відповідальності національних та регіональних делегацій на рівні парламенту ЄС та покращення координації між ними.

Через механізми регіональної економічної інтеграції регіони отримують 59% фінансової допомоги, 70% з якої виділяється конкретним фірмам та організаціям у вигляді грантів та позик. Боротьба зі зміною клімату, екологічними негараздами, продовольча безпека та управління природними ресурсами "з'їдають" 20% регіональних коштів. Це відповідає загальному зобов'язанню ЄС витратити щонайменше 20% свого бюджету на діяльність, направлену на покращення кліматичних умов. На функціонування владних структур та безпеку виділяється 15% регіональних фондів. Таку структуру витрат слід розглядати у більш широкому контексті процесу взаємодоповнення інструментів та потоків фінансування, у рамках якого, наприклад, Африканський фонд миру отримує 25% від внутрішнього бюджету Країн Африки, Карибського басейну та Тихого океану. Решта коштів спрямовується на модернізацію об'єктів технічного співробітництва та інші сфери [6, с. 4].

Не всі регіони можуть продемонструвати подібну економічну віддачу від інтеграції. Подальший розвиток та посилення регіонального економічного співробітництва та інтеграції у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні спонукають до вирішення таких проблем: скорочення зростаючої нерівності та зупинення деградації навколишнього середовища. Їх подолання видається міжнародним експертам можливим за рахунок розширення регіональних відносин у межах енергетики, транспорту та інформаційно-комунікативних технологій, а також підтримання регіональної співпраці в області торгівлі, фінансування [7, с. 8].

Розглядаючи сильні та слабкі сторони розвитку регіонів Латинської Америки та Карибського басейну, слід зазначити, що ці регіони зіштовхуються зі значними змінами, що відбуваються у світовій економіці. У 2012 р. на них припадало близько 9% світового населення та виробництва. Того ж року вони уявляли собою місце призначення для 13% приливу прямих іноземних інвестицій (за винятком фінансових центрів у Карибському басейні). Це відображає привабливість регіону для іноземних інвесторів, через швидко зростаючі внутрішні

ринки, численні природні ресурси, а також через переваги як зони для експорту на зовнішні ринки. Водночас частка регіону у вивозі прямих іноземних інвестицій у 2012 р. становила менше 4%. Ця частка у міжнародній торгівлі також нижча, ніж частка населення та продукції, оскільки в 2012 р. вона становила 6% світового експорту товарів та 4% експорту послуг. Ці регіони мають ряд слабких місць у своїх експортних показниках, що відображає характерну структурну неоднорідність. По-перше, частка фірм, котрі експортують, є дуже низькою і становить менше 1% у більшості країн цього району світу. По-друге, експортні галузі представлені невеликим числом інтернаціоналізованих великих фірм, як правило, пов'язаних з природними ресурсами. Товарообіг серед фірм-експортерів регіону високий, однією з причин цього є їхня велика залежність від невеликої кількості товарів та ринків збуту [8, с. 48].

Латинська Америка та Карибський басейн головним чином утворені сільськогосподарськими державами, на які припадає 52% світового виробництва сої, 16% яловичини та кукурудзи та 11% молока. Регіон також має третину світових запасів прісної води та 15% сільськогосподарських угідь у світі. Сукупність усіх цих факторів означає, що дана частина світу та, зокрема, Південна Америка, може відігравати стратегічну роль у світовій продовольчій безпеці протягом найближчих десятиліть [8, с. 53]. Однак для цього регіональна інтеграція повинна отримати нові поштовхи та стимули.

З часу свого заснування країни Економічного співтовариства країн Західної Африки (ЕКОВАС) досягли значного прогресу у процесі регіональної інтеграції за допомогою різних складових, незважаючи на те, що серйозні проблеми все ще зберігаються. Політика та програми регіональної інтеграції були спрямовані головним чином на політичне та економічне зближення, що забезпечувалося вільним обігом товарів, спільним ринком, розвитком інфраструктури, прийняттям спільних стратегій розвитку, прогресом демократичних структур та високим рівнем політичного управління. Національні плани розвитку інтеграції були зведені ЕКОВАС у програмному документі "Vision 2020". Згідно до нього основою інтеграційних процесів є розвиток спільної сільськогосподарської та промислової стратегії, підвищення транспортної інтеграції, налагодження комунікацій та енергетичної інфраструктури, а також використання спільних природних ресурсів та боротьба з екологічними проблемами.

Регіональна інтеграція залишається найбільш життєздатним та відповідним інструментом для досягнення та прискорення сталого розвитку країн Західної Африки. Просування цілей згаданої програми спрямоване на встановлення чітких напрямків і цілей щодо значного підвищення рівня життя людей за допомогою інклюзивних програм, які гарантуватимуть сталий розвиток Західної Африки на довгі роки. Ця зміна парадигми у ставленні та інституційній орієнтації є життєво важливою, так як регіон прагне створити середовище, у якому ділове співтовариство та широка громадськість матимуть спільне бачення та працюватимуть спільно для реалізації потреб людей до розвитку та досягнення справедливості та зростання [9, с. 29].

Одна з основних проблем інтеграційного процесу пов'язана з підвищенням ролі Китаю у економіці африканських країн. Китайська економічна політика базується на закупівлі товарів, особливо корисних копалин та нафти у африканських держав, що розвиваються. Китай створює можливості для просування власних компаній до Африки, а конкурувати з ними місцеві підприємства не мають змогу.

Ще одним проблемним для інтеграції регіоном світу виступає Карибське співтовариство (CARICOM). Усі країни регіону класифікуються як країни, що розвиваються. Вони відносно невеликі за чисельністю населення, різноманітні з точки зору географії та економічно-

го рівня та соціального розвитку. З одного боку, всі вони знаходяться поблизу основних ринків Північної та Південної Америки і більшості країн вдалося здійснити перехід від сільського господарства або гірничодобувної промисловості до економіки, у якій провідне місце займають послуги, особливо туризм та фінанси. З іншого боку, їм доводиться долати виклики частих стихійних лих. Усі члени дотримуються принципів Співтовариства, вони збираються двічі на рік, щоб обговорити проблеми, що стосуються Співтовариства та світу в цілому, на конференціях глав урядів. Вважається, що країни надто замалі, щоб існувати самостійно. Існує також думка, що CARICOM або перебуває в стагнації, або, навіть, занепадає. Частково таке сприйняття випливає із того, що у регіоні немає спільної програми. У поєднанні з цим позитивні риси CARICOM мало помітні або недостатньо добре розрекламовані, щоб створити позитивний імідж інтеграційного руху [10, с. 26]. Транспорти становить велику проблему, оскільки дорогі морські та повітряні перевезення та висока вартість доставки не тільки обмежують потік внутрішньорегіональної торгівлі, але й внутрішньорегіональні інвестиції та взаємодію між жителями Карибського басейну. Законірно, що відбувається економічно не вигідний відтік товарів, людей та фінансів до Північної Америки [10, с. 27]. Реальна інтеграція не може відбутися, поки не буде висвітлено та розвинуто взаємодію між окремими державами, а трансакційні витрати будуть зменшені шляхом надання більшої політичної відповідальності регіональному рівню.

ВИСНОВКИ

Проблемні регіони характеризуються низьким рівнем конкурентоспроможності, що не дозволяє забезпечити розвиток потужної економіки та знизити продовольчу залежність від продукції, що експортується. Як доводить досвід регіонів, де була реалізована успішна економічна інтеграція, заходи щодо підвищення конкурентоспроможності повинні розроблятися на різних організаційних рівнях, носити системний і послідовний характер. Регіональний рівень у процесі інтеграції є сполучною ланкою, конкурентні переваги якої будуть сприяти створенню умов для ефективної діяльності господарюючих суб'єктів, а також формуванню експортного потенціалу. Підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки забезпечується збалансованістю дій господарюючих суб'єктів і державних органів влади щодо створення конкурентних переваг на основі наявних факторів виробництва (промисловий і людський потенціал, природне середовище та інфраструктура), можливостей використовувати детермінанти стимулювання виробництва (інвестиції, інновації, розвиток пов'язаних і підтримуючих галузей, адекватна аграрна політика) і здатності формувати умови для активізації виробництва (економічні, організаційні, політичні, правові, соціальні та культурні умови).

Конкурентоспроможність проблемних регіонів може бути забезпечена на основі створення підприємницьких об'єднань, які як форма взаємодії господарюючих суб'єктів навіть в умовах обмежених ресурсів, пріоритетності інноваційного розвитку галузей, необхідності досягнення продовольчої безпеки на основі максимального використання потенціалу регіону створюють умови відповідного масштабу і комплексності для формування конкурентних переваг у глобальній економіці. Для реалізації принципів регіональної інтеграції та розвитку регіонів необхідно вивчити наявні проблеми, адекватно оцінити можливості того чи іншого регіону. Все це може стати предметом майбутніх наукових розвідок.

Література:

1. Біла С.О. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості. Збірник матеріалів "круглого столу". 2011. 88 с.

2. Тищенко О.П. Модернізація державного управління регіональним розвитком у контексті європейської інтеграції України. Моделювання регіональної економіки. 2013. Вип. 1. С. 47—58.

3. Гайдай Т.В., Нестренко О.П. Інституційний контекст євроінтеграційної стратегії України. економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 25 травня 2018 року: "Прінт Сервіс". 2018. С. 45—48.

4. Авраменко М. М. Оцінювання ефективності механізмів реалізації стратегії розвитку регіонів. 2015. URL: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2015-01\(13\)/11.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2015-01(13)/11.pdf) (Дата звернення: 26.06.2021).

5. Бойко А. Планування регіонального розвитку в Україні. Вісник КНТЕУ. 2017. Вип. 1. С. 19—35.

6. Herrero A. Supporting effective regional integration? What the 11th EDF programming tells us. 2016. 10 p.

7. Shamshad A. Enhancing regional Economic cooperation and integration in Asia and The Pacific. United Nations publication. 2017. 70 p.

8. Barcen A. Regional integration Towards an inclusive value chain strategy. 2015. 115 p.

9. ECOWAS regional integration processes and international cooperation. GEA-African Studies Group. 2014. 57 p.

10. Bishop M. Caribbean Regional Integration. A Report by the UWI Institute of International Relations (IIR). 2011. 49 p.

References:

1. Bila, S. O. (2011), *Strategii rozvytku rehioniv: shliakhy zabezpechennia diievosti* [Regional development strategies: ways to ensure effectiveness], NISS, Kyiv, Ukraine.

2. Tishchenko, O. P. (2013), "Modernization of public administration by regional development in the context of European integration of Ukraine", *Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiky*, vol. 1, pp. 47—58.

3. Gayday, T. V. (2018), "Institutional context of Ukraine's European integration strategy", *Ekonomichna stratehiia ta polityka realizatsii ievropejs'koho vektoru rozvytku Ukrainy: kontseptual'ni zasady, vyklyky ta protyrichchia: materialy Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Economic strategy and policy of implementation of the European vector of Ukraine's development: conceptual principles, challenges and contradictions, materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference], Print Service, Kyiv, Ukraine, 25 may, pp. 45—48.

4. Avramenko, M. M. (2015), "Evaluation of the effectiveness of mechanisms for implementing the strategy of regional development", [Online], available at: [http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2015-01\(13\)/11.pdf](http://www.dbuapa.dp.ua/zbirnik/2015-01(13)/11.pdf) (Accessed 26 June, 2021).

5. Boyko, A. (2017), "Planning of regional development in Ukraine", *Visnyk KNTEU*, vol. 1, pp. 19—35.

6. Herrero, A. (2016), *Supporting effective regional integration? What the 11th EDF programming tells us*, ECDFM, Maastricht, Netherlands.

7. Shamshad, A. (2017), *Enhancing regional Economic cooperation and integration in Asia and The Pacific*, United Nations publication, NY, USA.

8. Barcen, A. (2015), *Regional integration Towards an inclusive value chain strategy*, ECLAC, Santiago, Chile.

9. GEA-African Studies Group (2014), *ECOWAS regional integration processes and international cooperation*, GEA-African Studies Group, Madrid, Spain.

10. Bishop, M. (2011), "Caribbean Regional Integration", *A Report by the UWI Institute of International Relations (IIR)*, The Institute of International Relations, Trinidad and Tobago.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2021 р.